

PREDRIMSKI NOVAC U MUZEJU HRVATSKIH ARHEOLOŠKIH SPOMENIKA

UDK 930.26 (497.5)

Primljeno/Received: 2003. 04. 10.

Prihvaćeno/Accepted: 2003. 09. 15.

Tomislav Šeparović

HR 21000 Split

Muzej hrvatskih arheoloških spomenika
Stjepana Gunjače b. b.

U radu se objavljuje predrimski novac iz numizmatičke zbirke Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika. Riječ je o ukupno 28 primjeraka novca od čega dva pripadaju grčkoj jadranskoj koloniji Isi, dok su s po 13 primjeraka zastupljeni novci Numidije i Kartage. Podaci o nalazištu poznati su za 16 primjeraka.

Ključne riječi: numizmatika, novac, Isa, Numidija, Kartaga

Prva desetljeća djelatnosti Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika od njegovog osnutka 1893. godine, vezana su za lik fra Luje Maruna, franjevca, koji je cijeli svoj život posvetio istraživanju, prikupljanju i čuvanju starohrvatske spomeničke baštine. Obilazeći prostore Dalmatinske zagore, Ravnih kotara i Bukovice, Marun je u potrazi za starohrvatskim spomenicima nailazio i na brojne spomenike prapovijesnog i antičkog razdoblja koje je, svjestan njihove vrijednosti, također sakupljao i donosio u Muzej. Bilješke o ovim spomenicima kao i o onim nepokretnim poput, primjerice, prapovijesnih gomila i arhitektonskih ostataka, ostavio je u svojim Starinarskim dnevnicima, važnom i nezaobilaznom izvoru za proučavanje najstarije prošlosti južne Hrvatske. Godinama se prapovijesna i antička zbirka u Muzeju sve više povećavala pa je tako ostalo zabilježeno da se pred Drugi svjetski rat ondje nalazilo oko 600 sitnih predmeta samo iz prapovijesnog razdoblja (Jurišić 1979: 44). Za proučavanje ovih zbirki bili su

zainteresirani mnogi svjetski znanstvenici koji su posjećivali Muzej, ali i ustanove s kojima je Marun surađivao. Dovoljno je navesti imena W. Kubitscheka i K. Patscha, te Arheološke institute u Beču i Berlinu. Danas se na žalost mora konstatirati da je unutar ovih vrijednih i nekoć veoma bogatih zbirki ostao sačuvan samo manji broj predmeta. Vihori dva svjetska rata, te brojna seljenja Muzeja uzrokovali su nestanak mnogih spomenika. Među onima koji su ostali sačuvani do danas, za ovu priliku, izabrani su primjerci brončanog novca koji se kovao i koji je bio u optjecaju prije rimske dominacije, pa se stoga objavljuje pod jedinstvenim nazivom predrimski.¹

Novac grčke kolonije Ise na Visu zastupljen je s dva, a numidski i kartaški novci s po trinaest primjeraka. Za šesnaest primjeraka poznato je mjesto nalaza. Riječ je o nalazištima sjeverne Dalmacije s dugim kontinuitetom naseljavanja od prapovijesti do srednjeg vijeka. (vidi priloženu kartu)²

---

¹ Tema ovoga rada nije izabrana slučajno. Naime, posljednja stoljeća prije Krista razdoblje je koje je dosta proučavala cijenjena profesorica Nives Majnarić Pandžić. Pridružujući se čestitkama povodom njena 65. rodendana s radošću joj posvećujem ovaj rad.

² Zahvaljujem gospodinu Zoranu Alajbegu na snimljenim fotografijama, te gospodi Nadi Šimundić Bendić na izradenoj karti. Zahvalnost na suradnji dugujem i gospodi Ariandi Albrecht.

sl. 1 1-Plavno, 2-Oton, 3-Golubić, 4-Ervenik, 5-Ivoševci, 6-Bribir, 7-Nadin

Opis novca:

K=položaj kalupa

Isejski novac

1. Plavno; nabavljen 1906.

6,55 g. 22 mm. K-12

Av. Glava Atene pod kacigom desno.

Rv. ΙΣ Koza stoji desno.

Brunšmid, 15, T. V/72.

2. Bribir; bez podataka

2,34 g. 17 mm. Istrošen. K-?

Av. Istrošen (Glava Atene pod kacigom desno).

Rv. Jelen u trku desno.

Brunšmid, 18, T. V/75.

Numidski novac

Avers: glava bradatog muškarca lijevo; biserna kružnica

Revers:

a. konj u trku lijevo - Mazard str. 37, br. 45;

b. konj u trku lijevo, ispod trbuha točka - Mazard str. 38, br. 50;

3. Plavno; Gradina 1911.

17,05 g. 26-29 mm. K-12

Rv. a.³

4. Plavno; Gradina 1911.

14,68 g. 27 mm. K-12

Rv. b.

5. Plavno; bez podataka

16,07 g. 27 mm. K-12

Rv. b.

6. Plavno; pod Gradinom 1898.

11,70 g. 26 mm. K-12

Rv. b.

7. Oton; nabavljen 1910..

13,15 g. 26 mm. K-12

Rv. b.

8. Nadin; bez podataka.

14,48 g. 26 mm. K-12

Rv. a.

9. Nadin; bez podataka.

10,68 g. 25 mm. K-12

Rv. a.

10. Ervenik; bez podataka.

11,14 g. 26 mm. Istrošen. K-12

Rv. b.

11. Nepoznati lokalitet.

5,63 g. 17-25 mm. Ulomak. Prikaz je jasno vidljiv. K-12

Rv. b.

12. Nepoznati lokalitet.

12,70 g. 25 mm. Istrošen. K-12

Rv. a.

13. Nepoznati lokalitet.

11,72 g. 26,5 mm. Istrošen. K-12

Rv. a.

³ Kod istrošenih primjeraka upisan je tip a. jer nije sigurno ima li ili nema kontramarku.

14. Nepoznati lokalitet.

13,85 g. 26 mm. Istrošen. K-12

Rv. a.

15. Nepoznati lokalitet.

13,10 g. 25 mm. Istrošen. K-12

Rv. a.

Kartaški novac

a) novac srednje veličine

Avers: Glava Tanit lijevo

Revers: Konj stoji desno

SNG Italia, str. 50, T. XVIII, br. 44-47.

16. Ivoševci (Šupljaja); nabavljen 13. 12. 1910.

16,08 g. 26,5 mm. K-12

17. Nadin; bez podataka.

18,43 g. 26,5 mm.⁴ K-12

18. Nepoznati lokalitet.

18,96 g. 27,5 mm. K-12

19. Nepoznati lokalitet.

20,57 g. 28,5 mm. Istrošen. K-?

20. Nepoznati lokalitet.

17,96 g. 28 mm. Istrošen. K-12

21. Nepoznati lokalitet.

15,54 g. 27 mm. Istrošen. K-12

b) novac manjih dimenzija

Avers: Glava Tanit lijevo

Revers: Konj stoji desno glavom okrenutom lijevo

SNG Italia, str. 48, T. XVII, br. 29-30.

22. Nadin; bez podataka.

7,48 g. 22 mm. K-12

23. Ivoševci (Šupljaja); bez podataka.

3,75 g. 20 mm. K-12

24. Golubić; nađen u vinogradu Tode Torilaka, Otkupljen 1933.

5,70 g. 20 mm. K-12

25. Nepoznati lokalitet.

5,40 g. 20 mm. K-12

26. Nepoznati lokalitet.

5,87 g. 22,5 mm. K-12

27. Nepoznati lokalitet.

4,17 g. 19,5 mm. K-12

28. Nadin; bez podataka.

2,23 g. 14,5 mm. K-?

Av. Istrošen

Rv. Konj stoji desno

SNG Italia, str. 92, T. XXXIX, br. 382.

Opći pregled optjecaja predrimskog novca na području bivše države dali su Z. Dukat i I. Mirnik (Dukat & Mirnik 1976). Posebice se I. Mirnik bavio proučavanjem optjecaja sjevernoafričkog novca na području Ilirika i problemom ostava Mazinskog tipa (Mirnik 1987, 1987a). Uz podatke o nalazima ovoga novca na spomenutom području Mirnik donosi i pregled sličnih nalaza na području cijele Europe. Što se tiče grčko-ilirskog novca o kojemu postoji obimna literatura, uz još uvijek jedinu pravu i nezaobilaznu sintezu J. Brunšmida (Brunšmid 1898), nedavno tiskanu i na hrvatskom jeziku, treba osobito istaknuti rasprave D. Rendića Miočevića (Rendić Miočević 1953, 1970), te objave važnih zbirki iz fundusa Arheološkog muzeja u Splitu u radovima I. Marovića (Marović 1976, 1988) i M. Bonačić Mandinić (Bonačić Mandinić 1987, 1988, 1993). Objavljivanjem predrimskog novca iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika upotpunjuju se dosadašnja saznanja o numizmatičkoj topografiji i optjecaju novca u zadnjim stoljećima prije Krista na području južne Hrvatske.

Novac grčke kolonije Ise zastupljen je s dva primjerka od kojih je jedan pronađen na Bribiru, dok drugi potječe s prostora sela Plavno (Šeparović 2002). Sretna je okolnost što su sačuvani podaci o nalazištima budući da su primjerci isejskog novca pronađeni u unutrašnjosti istočne jadranske obale izuzetno rijetki.

⁴ Na ovome novcu vidljivi su naknadni urezi. Možda je riječ o grafitu.

Najveća koncentracija nalaza ovoga novca je na srednjodalmatinskim otocima, no zanimljivo je navesti da je jedan primjerak nađen na Krfu, a jedan u Rumunjskoj (Kirigin 1996: 155). Osnovana od sirakuških doseljenika Isa je započela s kovanjem vlastitog novca u 4. stoljeću prije Krista koristeći novce Sirakuze i Fara kao kovne pločice (Kos 1998: 157). Tijekom 3. i 2. stoljeća prije Krista iz kovnice u ovome gradu emitira se više tipova novca koji se razlikuju kako po veličini i težini, tako i po prikazima na aversu i reversu (Brunšmid 1898: 58-59). Najmlađe emisije pripadaju razdoblju između 190. i 147. godine prije Krista nakon čega je okončano djelovanje ove kovnice (Kos 1998: 157-158). Primjerci iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika spadaju u tipove isejskog novca kakvi su kovani u trećem stoljeću prije Krista. Glavno im je obilježje prikaz glave Atene na aversu, dok im se prikazi na reversu razlikuju. Kod nešto starijeg primjerka to je koza, a kod mlađeg jelen (Brunšmid 1898: 59). Nalazi ovog novca mogu nam poslužiti kao pokazatelji pravca kojim su se jadranski Grci služili za trgovinu s unutrašnjošću. Prema nekim podacima u različitim zbirkama do danas je ostalo sačuvano oko 1000 primjeraka isejskog novca (Kirigin 1996: 155). U novije vrijeme njima se najviše bavio P. Visona koji priprema njihov korpus.

Numidski novci kovani su tijekom 2. stoljeća prije Krista u kovnici grada Cirte. Mada je kovanje vjerojatno započeo već kralj Sifaks 213.-202. godine većina novca s osnovnim prikazima bradatim glavom na aversu i konjem u trku na reversu iskovana je za vladavine Masinise (Kos 1998: 255) ili njegovih nasljednika Micipse, Guluse i Mastanabala (Mirnik 1982: 152)⁵. Pregled pojedinačnih nalaza numidskog novca na području Hrvatske i šire donosi Mirnik, a ovdje se navode samo oni iz Dalmacije, to su: otoci Brač (1 kom.) i Hvar (2 kom.), Nin (2 kom.), Vid (1 kom.), Zadar (2 kom.) (Mirnik 1987a: 372). Ovome valja pribrojiti i noviji nalaz veoma lijepo očuvanog primjerka s arheoloških istraživanja koja su tijekom 1996. i 1997. godine provedena na Rtu Ploča kod sela Ražanj, jugoistočno od šibenske Rogoznice (Bilić Dujmušić 2002: 489, T. 4/1). S nepoznatih dalmatinskih nalazišta potječe ukupno 38 komada numidskog novca koji se

najvećim dijelom čuvaju u Arheološkom muzeju u Splitu (Mirnik 1987a: 372).

Prema Mazardovoj klasifikaciji većina numidskog novca iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika spadala bi u III anepigrafsku seriju i to prve grupe bez simbola i kontramarke, te druge grupe sa simbolom, u ovom slučaju točkom ispod konjskog trbuha (Mazard 1955: 37, 38). Ostatak ovoga novca zbog istrošenosti nije bilo moguće na ovaj način klasificirati.

Kartaga, stara fenička kolonija, kuje vlastiti novac od kasnog 5. stoljeća prije Krista na prostorima zapadnog Mediterana kojima je kao pomorska velesila dobrim dijelom gospodarila (Kos 1998: 173). U samome gradu kovnica djeluje od sredine 4. stoljeća kada počinje s emitiranjem zlatnih statera, kao i novca od elektruma i srebra.⁶ Novci iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika uglavnom potječu iz razdoblja 241.-146. godine prije Krista kada ova kovnica emitira velike količine brončanog novca različitih vrijednosti s karakterističnim prikazom glave Tanit na aversu i konja udesno na reversu. Izuzetak čini novac pod rednim brojem 28. kovan krajem 4. ili početkom 3. stoljeća prije Krista u nekoj od kovnica koju nije moguće točno utvrditi. Gubitkom kartaške samostalnosti 146. godine prije Krista prestaje djelovanje njene vlastite kovnice (Kos 1998: 174). Pojedinačni nalazi kartaškog novca zabilježeni su u Dalmaciji na više mjesta. Tako ih ima na otocima Hvaru (1 kom.) i Korčuli (4 kom.), zatim u Ninu (1 kom.), Skradinu (1 kom.), Zvonigradu (2 kom.), te na području sela Jagodnja (2 kom.). 12 primjeraka potječe s nepoznatih dalmatinskih nalazišta (Mirnik 1987a: 371-372)⁷ Primjerci kartaškog novca iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika mogu se podijeliti u dvije grupe po veličini, kako je to već uobičajeno. Jednu grupu čine oni srednjeg, a drugu oni malog promjera. Izuzetno veliki primjerci koji se susreću u ostavama zapadne Bosne i Like ovdje nisu zastupljeni. O njima je u novije vrijeme pisao A. Škegro obrađujući jedan primjerak iz numizmatičke zbirke Franjevačkog samostana u Kreševu u središnjoj Bosni (Škegro 2000).

Kovove Numidije i Kartage povezuje činjenica da su i jedni i drugi u velikim količinama zastupljeni u ostavama tzv. Mazinskog tipa, nazvanim po čuvenom

⁵ Mirnik u citiranom radu o skupnom nalazu iz Štikade pretpostavlja da bi jedan primjerak možda mogao biti i s imenom Micipsinog sina Adherbala.

⁶ U stručnoj literaturi dosta se često spominjao senzacionalni skupni nalaz sastavljen od više stotina kartaških zlatnika iz Marpurga, navodno kod Biograda. No, I. Mirnik je pokazao da je riječ o izmišljotini nekog talijanskog izvora. Skupni nalaz zlatnog novca jest pronađen u Marpurgu (Maribor u Sloveniji), ali je riječ o europskim kovovima iz početka 14. stoljeća. Vidi u Mirnik 1987: 369.

⁷ Jedan ulomak potpuno istrošenog novca pronađenog na Gardunu kod Trilja, možda se može pripisati kovnicama u Numidiji ili Kartagi.

⁸ Uz novce Numidije i Kartage u ovom bogatom i iznimno vrijednom nalazu susrećemo i aes rude različitih oblika, zatim aes signatum, aes grave, rimske aseve i novce italskih i sicilskih kovnica, egipatske novce, te razne ulomke ukrasnih predmeta i nakita.

skupnom nalasku iz Mazina kojeg je objavio Brunšmid (Brunšmid 1897, 1900, 1902).⁸ Pri tome treba reći da su kovovi Numidije redovito znatno bolje očuvani od kartaških što je vidljivo i na primjercima iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika. Fenomen ovih ostava čija se velika koncentracija uočava u Lici i zapadnoj Bosni, na područjima koja su nastanjivali Japodi, već više od stoljeća privlači znanstvenike koji su ih pokušavali objasniti i datirati⁹. Sudeći po najmlađem novcu koji predstavlja terminus post quem za njihovu dataciju u zemlju su dospjele krajem 2. ili početkom 1. stoljeća prije Krista, vjerojatno za nekog od rimskih upada u Japodske zemlje. Iz sjeverne Dalmacije poznate su dvije ostave ovoga tipa. Jedna je iz okolice Obrovca (Pegan 1959), a druga možda iz Zvonigrada (Mirnik 1987a: 370), dakle obje sa Zrmanje, što ukazuje na jedan od mogućih pravaca prodora rimskih vojnih jedinica u dubinu japodskog teritorija. Iznesene činjenice vezane za dataciju ostava Mazinskog tipa upućuju na zaključak da su numidski i kartaški novci pojedinačno mogli biti u optjecaju sve do početka prvog stoljeća prije Krista, bez obzira što je, osobito u Liburniji, to razdoblje kada rimski republikanski denar postaje dominantno platežno sredstvo.

Prema podacima koje donosi Marun u svojim Starinarskim dnevnicima predrimskog novca je u zbirci Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika bilo još i više. Tako on spominje da su u Muzej zahvaljujući franjevcu Bariši Adžiji dospjela dva primjerka Balejevog novca iz velikog skupnog nalaza u Pasičini kod Ploča (Marun 1998: 196). O ovome važnom nalazu pisali su F. Bulić i I. Marović (Bulić 1908: 187; Marović 1988: 82), no veoma je značajno da se kod Maruna navodi točan položaj nalaza.¹⁰ Nekoliko primjeraka numidskog i kartaškog novca nabavljeno je iz Plavna i pored onih koji su do danas sačuvani, a bili su nađeni na Gradini

(Marun 1998: 206). Ove novce Marun naziva ilirskim ili keltskim, no po opisu je posve jasno o čemu je zapravo riječ.¹¹ Srebrni novac grada Neapolisa u Kampaniji Marun je otkupio u Erveniku dana 2. 6. 1900. godine (Marun 1998: 110). On donosi njegov točan opis pri čemu se služio Ljubićevim popisom arheološkoga odjela Narodnog muzeja u Zagrebu, u to vrijeme jednom od rijetkih njemu dostupnih numizmatičkih knjiga.¹² Iz Ervenika potječe i jedan ulomak za koji je Marun smatrao da je *aes rude*, a koji je Muzeju poklonio župnik Don Mate Nekić (Marun 1998: 183). Tri srebrna novca koja po Marunovom opisu i crtežu trebaju biti drahme grada Apolonije u Iliriku poklonila je Muzeju 1896. godine gospođa Marija Karabaić (Marun 1998: 76). Nažalost, za ove novce nije poznato nalazište. M. Karabaić bila je supruga kotarskog poglavara u Kninu, no to ne znači da spomenuti novci potječu iz kninske okolice. Prema podacima iz arhiva Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika muzejski povjerenik iz Đevrsaka V. Ardalić poslao je godine 1903. Marunu čak 82 komada *aes rude* koje su mu donijeli seljaci iz Mazina. To je još jedan dokaz da čuvena mazinska ostava, koja se danas čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu, nije sačuvana u cijelosti, pače, posve je izvijesno da su njeni dijelovi dospjeli i u privatne ruke.

Na kraju, kada se saberu svi raspoloživi podaci, može se samo sa žaljenjem konstatirati da je više od dvije trećine predmeta predrimskog razdoblja iz numizmatičke zbirke Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika nepovratno izgubljeno. No ipak ova mala ali vrijedna zbirka koja je ostala sačuvana do danas, ne samo da pridonosi boljem poznavanju optjecaja novca u zadnjim stoljećima prije Krista, nego svjedoči i o općim ekonomskim i političkim prilikama na području između Zrmanje i Krke u to doba.

⁹ Literaturu povezanu s ovom problematikom vidi u: Mirnik 1987 i 1987a.

¹⁰ Poznato je da je 1908. godine za Arheološki muzej u Splitu otkupljeno ukupno 328 komada Balejevog novca iz ostave u Pasičini o čemu je izvjestio Bulić. Stoga je ovdje zanimljivo navesti Marunov zapis od dana 18. 03. 1910. godine: *Poslao mi P. Bariša Adžija dva bakrena, liepo sačuvana novca što ih je uzeo iz jednog našašća u "Gradini" kod kuće Cendo u odlomku Pašičine g. 1908. Seljani ih slučajno našli oko 200 komada, koji su kojekud raznešeni, a on samo za se uzeo spomenuta dva komada. Novci su Ilirski.* Iz Marunovog teksta pisanog dvije godine nakon Bulicevog izvješća jasno je vidljivo da on za otkup skupnog nalaza iz Pasičine nije znao. Marun je informaciju o nalazu dobio od fra Bariše Adžije koji je količinu novca procijenio onako "od oka". Moguće je da je fra Adžija vidio samo onaj dio novca koji nije otkupljen, a koji je većim dijelom završio kod suca Moscovite u Metković. To se čini vjerojatnijim nego da je riječ o drugoj sličnoj ostavi iz istog područja.

¹¹ Starinarski dnevnik 1. 3. 1911. g: *Marija ud. Gjuric donjela četiri bakrena loše sačuvana ilirska ili vjerojatnije celička novca našasta u Gradini u Plavnu. Tri novca u av. predstavljaju žensku glavu liepo izradjenu a u reversu koračajućeg konja. Četvrti u aversu predstavlja jednu mušku glavu i konja u trku.*

¹² Starinarski dnevnik 2. 6. 1900. g: *Kupio sam bakreni novac (Italia - Neapolis Campanie) dobro sačuvan: Av. Glava ženska sa dijademom n. d. sa njom grozd Rv. Nadpis izbrisan. Bik sa glavom čovječjom ide na d. Nad njim leti Viktorija koja ga kruni. Našast u Erveniku.*

POPIS KRATICA

ANUBiH	- Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine	SNG	- Sylloge nummorum graecorum, Milano
AV	- Arheološki vestnik, Ljubljana	VAHD	- Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, Split
Bull. Dalm.	- Bulletino di archeologia e storia Dalmata, Split	VAMZ	- Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Zagreb
CBI	- Centar za balkanološka ispitivanja	VHAD	- Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb
RFFZ	- Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Zadar		

POPIS LITERATURE

- Bilić Dujmušić 2002 S. Bilić Dujmušić: The Archaeological Excavations on Cape Ploča. Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana, (zbornik radova sa znanstvenog skupa), Split 2002, 485-497
- Bonačić Mandinić 1987 M. Bonačić Mandinić: Novac Farosa iz zbirke Machiedo u Arheološkom muzeju u Splitu, AV 38, 1987, 393-406
- Bonačić Mandinić 1988 M. Bonačić Mandinić: Novac Herakleje u Arheološkom muzeju u Splitu. VAHD 81, 1988, 65-80
- Bonačić Mandinić 1993 M. Bonačić Mandinić: Novac Korkire Melaine u Arheološkom muzeju u Splitu. VAHD 86, 1993, 261-266
- Brunšmid 1897 J. Brunšmid: Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji, V. Našašće italskih i afrikanških novaca u Mazinu. VHAD, NS 2, 1896/97, 42-81
- Brunšmid 1898 J. Brunšmid: Die Inschriften und Münzen der griechischen Städte Dalmatiens. Wien 1898.
- Brunšmid 1900 J. Brunšmid: Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji, dodatak k V. Našašće italskih i afrikanških novaca u Mazinu. VHAD, NS 4, 1899-1900, 81-86
- Brunšmid 1902 J. Brunšmid: Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji II, dodatak k V. Našašće italskih i afrikanških novaca u Mazinu. VHAD, NS 6, 1902, 167-170
- Bulić 1908 F. Bulić: Elenco degli oggetti d'arte acquistati nell' a. 1908 dell i. R. Museo in Spalato. Bull. Dalm. 31, 1908., 187-188
- Dukat & Mirnik 1976 Z. Dukat & I. Mirnik: Pre-Roman Coinage on the Territory of Modern Yugoslavia. Bulletin Lon. 13, 1976, 175-210
- Jurišić 1979 K. Jurišić: Fra Lujo Marun osnivač starohrvatske arheologije. Split 1979.
- Kirigin 1996 B. Kirigin: Issa, grčki grad na Jadranu. Zagreb 1996.
- Kos 1998 P. Kos: Leksikon antičke numizmatike (priredio Ž. Demo). Zagreb 1998.
- Marović 1976 I. Marović: Iz numizmatičke zbirke Arheološkog muzeja u Splitu. Godišnjak ANUBiH XIII, CBI 11, 1976, 221-244
- Marović 1988I. Marović: Novac ilirskog dinasta Baleja u Arheološkom muzeju u Splitu. VAHD 81, 1988, 81-145
- Marun 1998 L. Marun: Starinarski dnevnic (priredila M. Petrincec). Split 1998.
- Mazard 1955 J. Mazard: Corpus Numidiae Mauretaniaeque. Paris 1955.
- Mirnik 1982 I. Mirnik: Skupni nalazi novca iz Hrvatske III - Skupni nalaz afričkog brončanog novca i aes rude iz Štikade. VAMZ 15, 1982, 149-174
- Mirnik 1987 I. Mirnik: Skupni nalazi novca iz Hrvatske V - Ostava iz Gračaca iz godine 1926. VAMZ 20, 1987, 49-62
- Mirnik 1987a I. Mirnik: Circulation of North African etc. Currency in Illyricum. AV 38, 1987, 369-392
- Pegan 1959 E. Pegan: Najdba numidijskih novcev iz okolice Obrovca v srednji Dalmaciji. VAHD, 61, 1959, 154-155
- Rendić Miočević 1953 D. Rendić Miočević: K pitanju historiciteta nekih grčkih kovnica na našoj obali. Numizmatika 5, Zagreb 1953.
- Rendić Miočević 1970 D. Rendić Miočević: "Ἰόντιος το γένος Ἰλλυριός" i novci grčko-ilirskih kovnica na Jadranu. *Adriatica praehistorica et antiqua, Miscellanea G. Novak dicata*, Zagreb 1970, 347-376.
- SNG Italia, Vol. XIV, Cyrenaica — Mauretania, 1989.
- Šeparović 2002 T. Šeparović: Isejski novac iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika. Grčki utjecaj na istočnoj obali Jadrana, (zbornik radova sa znanstvenog skupa). Split 2002, 545-547
- Škegro 2000 A. Škegro: A large North African, Carthage Bronze Coin from the Numismatic Collection of the Franciscan Monastery in Kreševo (Central Bosnia). RFFZ, 1999. 38 (25), 2000, 17-25

SUMMARY

PRE-ROMAN COINS IN THE MUSEUM OF CROATIAN ARCHAEOLOGICAL MONUMENTS

Key words: numismatics, coins, Issa, Numidia, Carthage

The subject of this paper is the pre-Roman coins from the numismatic collection of the Museum of Croatian Archaeological Monuments, initially collected by the founder of this museum, Franciscan friar Lujko Marun. There are two coins of the Greek colony Issa on the island of Vis, while Numidia and Carthage are represented by thirteen coins each. Sixteen coins were discovered on known sites located in Northern Dalmatia. They all have long settlement continuity from prehistory to the Middle Ages.

One of the Issean coins was discovered on Bribir, while the other was found near the village Plavno. These are rare examples located in the inland of the eastern Adriatic coast. The largest concentration of such coins is on the Central Dalmatian islands. However, one example was found on the island of Corfu and the other went as far as Romania. Today, there are around 1000 Issean coins in different collections. Issa was a Syracusan colony and started to mint coins in the 4th century BC using coins of Syracuse and Pharos as minting plates. During the 3rd and the 2nd century BC Issa minted several types of coins, with different sizes and weights, as well as obverse and reverse designs. The examples published in this paper belong to the most common type of the Issean coins that were minted in the 3rd century BC. They have the head of Athens on the obverse and different designs on the reverse (goat on the older pieces and deer on the later coins). These coins mark the inland trade routes of the Adriatic Greeks.

Numidian coins were minted in the 2nd century in the city of Circa. According to the Mazard classification, the majority of Numidian coins from the Museum of Croatian Archaeological Monuments belong to the 3rd series without inscription. The first group is without the symbol and countermark, while the second group has a symbol (in this case, a dot below the horse's belly). Individual finds of Numidian coins come from the following sites: the island of Brač (1), the island of Hvar (2), Nin (2), Vid (1), Zadar (2), and the promontory Ploča (1). Altogether 38 Numidian coins, the majority of which is kept in the Archaeological Museum in Split, come from the unknown Dalmatian sites.

Carthage, the old Phoenician colony, ruled over the large area of the Western Mediterranean thanks to its naval power. The coins of Carthage were minted somewhere in that area from the late 5th century BC. The first coins minted in the city of Carthage appeared in the mid-4th century BC. There were gold staters, as well as silver coins and coins made of electrum. The coins from the Museum of Croatian Archaeological Monuments mostly date back to the period between 241 and 146 BC when Carthage minted

large quantity of bronze coins of different values, with characteristic head of Tanit on the obverse and a horse turned right on the reverse. The coin no. 28 is an exception, because it was minted on the unknown location sometimes at the end of the 4th or at the beginning of the 3rd century BC. The minting activity in Carthage ceased with the loss of independence in 146 BC. Individual finds of Carthaginian coins come from the following sites: the island of Korčula (4), the island of Hvar (1), Nin (1), Skradin (1), Zvonigrad (2), and the area around the village Jagodnja (2). Twelve Carthaginian coins come from the unknown Dalmatian sites. The Carthaginian coins from the collection of the Museum of Croatian Archaeological Monuments are divided into two groups according to the size. The first group has medium and the second group has large diameter. There are no extremely large pieces like those found in the hoards of Western Bosnia and Lika.

Both Numidian and Carthaginian coins are largely represented in hoards of so called Mazin type, named after the famous hoard from Mazin published by Brunšmid. In those contexts, the Numidian coins are much better preserved than Carthaginian coins and that is also visible in the collection of the Museum of Croatian Archaeological Monuments. For more than a century, scientists have tried to date and explain the phenomenon of those hoards that are mainly located in Western Bosnia and Lika, the area inhabited by Iapodi. The latest coin which is *terminus post quem* for their dating suggest that they were buried at the end of the 2nd or at the beginning of the 1st century BC, probably during some Roman raid into the territory of Iapodi. Two such hoards are located in Northern Dalmatia. One was found in vicinity of Obrovac, and the other is perhaps from Zvonigrad, which are both located on the river Zrmanja. Such distribution suggests that this was one of possible routes along which the Roman army invaded the territory of Iapodi. All of that indicate that individual pieces of Carthaginian and Numidian coins could have been in circulation until the beginning of the 1st century BC, regardless of the fact that in the same period the Roman republican denarius became the dominant currency, especially in *Liburnia*.

The *Antiquary Diaries* of Lujko Marun and documents from the museum archive indicate that a number of pre-Roman coins once kept in collection of the Museum of Croatian Archaeological Monuments were lost during the world wars. Among those were two coins of the Illyrian dynast Balleus from the large hoard in Pasičina near Ploče, as well as the coins of the cities Neapolis in Campania and Apollonia in Illyricum, as well as a few more Numidian and Carthaginian coins. There were also a few dozen pieces of *aes rude*, majority of which belonged to the famous hoard found in Mazin.

Translated by H. Potrebica

1. Av.

1. Rv.

2. Av.

2. Rv.

3. Av.

3. Rv.

4. Av.

4. Rv.

5. Av.

5. Rv.

6. Av.

6. Rv.

7. Av.

7. Rv.

8. Av.

8. Rv.

9. Av.

9. Rv.

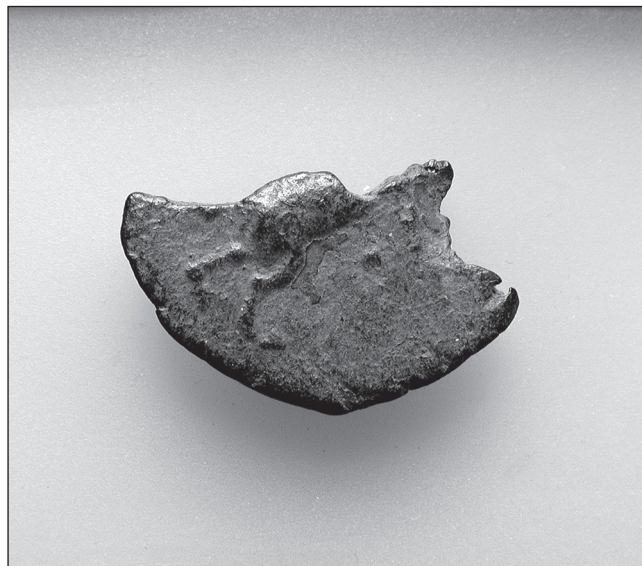
10. Av.

10. Rv.

11. Av.

11. Rv.

12. Av.

12. Rv.

13. Av.

13. Rv.

14. Av.

14. Rv.

15. Av.

15. Rv.

16. Av.

16. Rv.

17. Av.

17. Rv.

18. Av.

18. Rv.

19. Av.

19. Rv.

20. Av.

20. Rv.

21. Av.

21. Rv.

22. Av.

22. Rv.

23. Av.

23. Rv.

24. Av.

24. Rv.

25. Av.

25. Rv.

26. Av.

26. Rv.

27. Av.

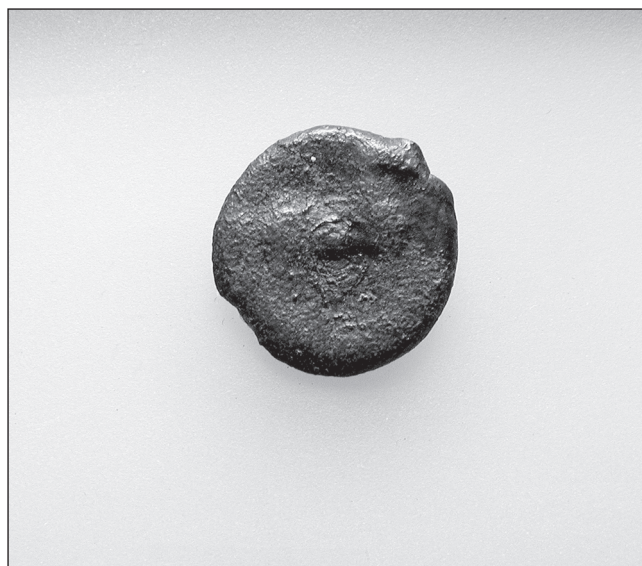

27. Rv.

28. Av.

28. Rv.

Snimio: Zoran Alejbeg

